

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

ПРОГРАМА ЗА РЕФОРМИРАНО ГИМНАЗИСКО ОБРАЗОВАНИЕ

НАСТАВНА ПРОГРАМА ПО

*МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И МАКЕДОНСКА
ЛИТЕРАТУРА*

ЗА ПАРАЛЕЛКИТЕ СО АЛБАНСКИ И ТУРСКИ НАСТАВЕН ЈАЗИК
ЗА III ГОДИНА

Скопје, 2003 година

I. ИДЕНТИФИКАЦИОНИ ПОДАТОЦИ

1.1. Назив на наставниот предмет: македонски јазик и македонска литература

1.2. Вид на средно образование: гимназиско

1.3. Година на изучување на наставниот предмет: трета

1.4. Број на часови на наставниот предмет:

- Број на часови неделно: 2 часа
- Број на часови годишно: 72 часа

1.5. Статус на наставниот предмет: задолжителен

II. ЦЕЛИ НА НАСТАВНИОТ ПРЕДМЕТ

2.1. ОПШТА ЦЕЛ

Целта на наставата по предметот македонски јазик и македонска литература за паралелките со албански и турски наставен јазик е да го оспособи ученикот да комуницира на македонски стандарден јазик во функција на негово општо, стручно и понатамошно образование на македонски јазик.

2.2. ПОСЕБНИ ЦЕЛИ

Покрај општата цел на наставниот предмет, ученикот треба:

- да ги утврди, прошири и систематизира знаењата за македонскиот стандарден јазик;
- да ги развие индивидуалните способности за рецептивна и продуктивна употреба на македонскиот стандарден јазик во писмена и усна форма;
- да знае за историските, културните и литературните достигнувања на македонскиот народ;
- да може да следи филмски и сценски остварувања и да прима најразлични информации за тековните настани во светот на македонски јазик.

III. ПОТРЕБНИ ПРЕТХОДНИ ЗНАЕЊА

За успешно следење на наставата по овој предмет и за реализирање на наведените цели неопходно е учениците солидно да ги усвоиле наставните содржини од II година.

IV. ОБРАЗОВЕН ПРОЦЕС

Образовниот процес е структура во која рамноправно учествуваат подрачјата *Јазик* (36 часа) и *Литература* (36 часа), застапени со еднаков број часови, чии содржини се реализираат како нераскинливо единство. Ова произлегува од заедничките функционални и дидактичко-методски цели (јазично-перцептивните и литературно-перцептивните способности и умеења на учениците, изразните способности и умеења на учениците поврзани со рецепцијата и креацијата на најразлични видови текстови, јазикот како основа на литературата и литературата како најсложен јазичен код).

4.1. Области и содржини

Јазик: синтакса

Литература: македонската литература меѓу двете светски војни, македонската литература по Втората светска војна.

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: ЈАЗИК (36 часа)

Области и содржини	Конкретни цели	Дидактички насоки	Корелација меѓу содржините и меѓу предметите
<p>Синтакса</p> <p>Модална карактеристика на реченицата</p> <p>Граматичка структура на реченицата</p> <p>Прирок</p> <p>Подмет</p> <p>Безлични реченици</p> <p>Согласување меѓу подметот и прирокот</p> <p>Неопходни реченични членови: предмети и прилошки определби</p>	<p>Ученикот да:</p> <p>- ја дефинира синтаксата како дел од науката за јазик што ги проучува речениците;</p> <p>- ги дефинира карактеристиките на граматичката структура на реченицата;</p> <p>- ги izdelува прирокот и подметот и ги дефинира нивните функции;</p> <p>- ги препознава безличните реченици;</p> <p>- креира согласување меѓу подметот и прирокот по род, број и лице;</p> <p>- го разликува директниот од индиректниот предмет;</p> <p>- ги именува прилошките определби за место, време, начин, количество и за причина;</p>	<p>Шеми и табели во кои ќе се дефинираат фонетиката, морфологијата и синтаксата.</p> <p>Вежби во градење на реченици и определување на нејзините составни членови.</p> <p>Вежби за разликување и градење на глаголски и глаголско-именски прирок.</p> <p>Вежби за пронаоѓање и именување на подметот.</p> <p>Вежби во градење на безлични реченици.</p> <p>Вежби во градење на реченици и согласување меѓу подметот и прирокот во истите.</p> <p>Вежби за пронаоѓање на директниот и индиректниот предмет во текст.</p> <p>Вежби за пронаоѓање и дефинирање на прилошките определби.</p>	<p>Корелација со мајчиниот јазик на ученикот и со странскиот јазик кој го изучува ученикот.</p>

Второстепени раченични членови: атрибут и апозиција	<ul style="list-style-type: none"> - ја дефинира функцијата на атрибутот (видови атрибут); - ја препознава апозицијата; 	<p>Вежби за откривање на атрибутот и дефинирање на видовите атрибут.</p> <p>Вежби за градење на апозиција.</p>	Корелација со мајчниот јазик на ученикот.
Сложена реченица Видови сложени реченици	- ја дефинира поделбата на сложената реченица;	Вежби во откривање и градење на сложени реченици.	Корелација со мајчниот јазик на ученикот.
Независносложени реченици Составни независносложени реченици Спротивни независносложени реченици Разделни независносложени реченици Исклучни независносложени реченици Заклучни независносложени реченици	<ul style="list-style-type: none"> - ја идентификува независно сложената реченица; - конструира и користи составни независни реченици; - конструира и користи спротивни независни реченици; - конструира и користи разделни независни реченици; - конструира и користи исклучни независни реченици; - конструира и користи заклучни независни реченици. 	<p>Вежби за пронаоѓање и составување на наведените типови независносложени реченици.</p>	Корелација со мајчниот јазик на ученикот, морфологија.

Зависносложени реченици	- ја идентификува зависно сложената реченица .	Вжби за пронаоѓање и составување на наведените типови зависносложени реченици.	Корелација - внатрешна со другите дисциплини од науката за јазикот и надворешна со мајчиниот јазик, со странски јазик.
Односни зависносложени реченици	- конструира и користи односни зависносложени реченици;		
Последични зависносложени реченици	- конструира и користи последични зависносложени реченици;		
Условни зависносложени реченици	- конструира и користи условни зависносложени реченици;		
Допусни зависносложени реченици	- конструира и користи допусни зависносложени реченици;		
Намерни зависносложени реченици	- конструира и користи намерни зависносложени реченици;		
Исказни зависносложени реченици	- конструира и користи исказни зависносложени реченици;		
Директен и индиректен говор	- ги објаснува разликите помеѓу директниот и индиректниот говор.		

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ: ЛИТЕРАТУРА (36 часа)

Области и содржини	Конкретни цели	Дидактички насоки	Корелација меѓу содржините и меѓу предметите
<p>Македонската литература меѓу Првата и Втората светска војна</p> <p>Драмска литература</p> <p>Лирика Кочо Рацин Коле Неделковски</p> <p>Автори кои пишувале на други јазици</p> <p>Македонската литература по Втората светска војна Првите романи во македонската литература</p>	<p>Ученикот:</p> <ul style="list-style-type: none"> - да ги дефинира белезите на овој период во историјата на Македонија и во литературата; - да ги коментира белезите на драмската литература во овој период; - да ги набројува основните био-блио-графски податоци за Васил Иљоски, Антон Панов, Ристо Крле; - да ја споредува лириката на овие двајца автори со народната лирика; - да ја коментира улогата на Кочо Рацин во македонската литература; - да ги набројува основните био-блиографски податоци за поетите; - да ја коментира улогата на писателите кои пишуваат (и) на други јазици; - да ги набројува основните податоци за творештвото на Ангелко Крстиќ, Христо Смирненски, Стојан Христов, Ацо Караманов; - да ја дефинира состојбата по Втората светска војна (јазично прашање; темите и мотивите); 	<p>Визуелен материјал за илустрација на белезите на овој период.</p> <p>Читање на текстови од драмите на овие тројца автори. Дискусии за мотивите. Споредби со слични текстови од националната литература.</p> <p>Текстови од поезијата на Рацин и Неделковски; лирски песни од „Зборникот“ на Миладиновци; дискусии за сличностите со текстови од националната литература.</p> <p>Текстови од творештвото на овие автори и друг книжевно-историски материјал.</p> <p>Извадоци од романите. Дискусија за јазикот. Споредба со слични книжевни состојби во националната литература.</p>	<p>Корелација со мајчиниот јазик</p>

Македонската повосна поезија	<ul style="list-style-type: none"> - да ги споредува романот на Славко Јаневски („Село зад седумте јасени“) и романот на Стале Попов („Крпен живот“); - да ги дефинира белезите на повоената поезија во Македонија (мотиви од војната, повоената изградба и др.); - да го пронаоѓа мотивот во песните на Славко Јаневски, Блаже Конески, Ацо Шопов од овој период; - да ги наведува основните био-библиографски податоци за овие автори; 	Анализа на текстови од лириката на Јаневски, Конески, Шопов.	
Македонската повоена драма	<ul style="list-style-type: none"> - да ги споредува македонските драмски повоени автори со претходниците (од битовите мотиви кон психолошкото/приватното); - да ги споредува мотивите во драмите на Коле Чашуле и Томе Арсовски; 	Читање на извадоци од „Црнила“ на Чашуле и од „Парадоксот на Диоген“ од Арсовски	
Македонската литература за деца	<ul style="list-style-type: none"> - да ги коментира основните белези на литературата за деца (теми/мотиви, жанрови); - да интерпретира песни од С. Јаневски, В. Николески, Васил Куновски; 	Вежби: Текстови од литературата за деца на Јаневски („Пионери, пионерки, бубачки и шумски сверки“); Николески („Мице“), Куноски („Белиот гостин“ и др.)	
Македонската повосна наука за литературата	<ul style="list-style-type: none"> - да ги наведува претставниците на македонската наука за литер. (Димитар Митрев, Харалампие Поленакоски, Кирил Пенушлиски, Блаже Конески). 	Извадоци од текстови. Дискусија за предметот на науката за литературата, за нејзината поделба на одделни дисциплини.	

<p>ЛЕКТИРА</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Кочо Рацин: <i>Бели муџри</i> 2. Ристо Крле: <i>Партиџе се оџеџувачка</i> 3. Томе Арсовски: <i>Парадоксоџи на Диоџен</i> 			
---	--	--	--

4.2. Наставни методи и активности на учење

Наставникот може да ги применува сите верифицирани методи и техники на учење во согласност со дефинираните цели. Му се препорачува засилување на проблемско-творечкиот методски систем, аналитичко-интерпретативниот и, по можност, корелативно-интегративниот. Наставникот треба да иницира комплетно самостојна активност на учениците, да ги води кон смисловно-рецептивно и смисловно-активно учење и постојано треба да ги коригира механичко-рецептивното и механичко-активното учење.

АКТИВНОСТИ НА НАСТАВНИКОТ

Наставникот е одговорен за организацијата и реализацијата на наставниот процес. Тој е задолжен да ја испланира наставата глобално, тематски и оперативно (фондот на часовите и нивната распределба дозволува креативност и еластичност на наставникот во реализацијата на целите). Во наставниот процес наставникот треба да биде: организатор, координатор, иницијатор, водач и насочувач за размена на искуства и сл.

АКТИВНОСТИ НА УЧЕНИКОТ

Ученикот треба да биде поттикнат на континуирано активно следење на наставата со активно слушање кое подразбира негова реакција со соодветно поставени прашања, одговори и коментари во врска со наставните содржини. Ученикот треба со претходна подготовка да ја следи наставата. Наставникот го поттикнува читањето како основна активност за усвојување нови содржини, но и како критичко читање при кое ученикот се обидува својот личен став да го изрази, да го аргументира и да го брани со помош на усвоените алатки за дескрипција на текст. Ученикот преку активноста пишување усвојува определени знаења, умеења и способности, темелни за неговиот иден живот.

4.3. Организација и реализација на наставата

- Во трета година се работат три задолжителни писмени работи за кои се испланирани по 9 наставни часа (за техничка подготовка, изведба и поправка).
- Предметот *македонски јазик и македонска литература* подразбира поделба на часовите за усвојување нови наставни содржини од областа на јазикот и литературата, како и дел за реализирање на функционалните цели на обете подрачја, со акцент врз самостојната работа на учениците (кои ги подразбираат знаењата, умеењата и способностите, дефинирани во општите, функционалните и во одделните цели на подрачјата).

4.4. Наставни средства и помагала

Реализацијата на Програмата подразбира солидна библиотека, медиотека, графички помагала, компјутерска техника и сл.

4.4.1. Наставни средства: според Стандардот за простор, опрема и наставни средства

4.5.2. Учебници и учебни помагала за учениците:

– учебник по македонски јазик;

– учебник по македонска литература.

4.5.3. Дополнителна литература за наставникот:

1. Бојковска, Стојка; Ѓуркова–Минова, Лилјана; Пандев, Димитар; Цветковски, Живко, *Македонски јазик, Скопје 2000*
2. Видоевски, Конески, Угринова-Скаловска, Правопис на македонскиот јазик
3. *Речник на македонскиот јазик* (со српскохрватски толкувања), Скопје 1986
4. Конески, Кирил, *Правописен речник, Скопје 1999*
5. Минова-Ѓуркова, Лилјана, *Синтакса на македонскиот стандарден јазик, Скопје 2000*

5. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Вреднувањето на резултатите е задолжително и се одвива според позитивните законски норми. Напредувањето и оценувањето на учениците постојано се следи и се врши континуирано во текот на наставата, со обид на учениците оценувањето да им ја покаже реалната состојба во нивните знаења со што ќе се стимулираат за нивно перманентно пролабучување.

Усниот инструментариум се состои од одговори на прашања, поставување (ученички) прашања, самостојно изложување на доживувања и сфаќања, ставови и судови.

Писмениот инструментариум ќе претпочита писмени работи, објективни тестови на знаења, тестови на способности, особено на самостојни ученички текстови (есеј) во кои учениците ќе ги аплицираат научените нешта низ сопствениот, индивидуален израз.

Оценувањето се врши по определена тема, во текот на тримесечјето, полугодieto и крајот на годината.

За учениците кои не ги усвојуваат во задоволителна мера знаењата, задолжително се организира дополнителна настава.

6. КАДРОВСКИ И МАТЕРИЈАЛНИ ПРЕДУСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВАТА

6.1. Основни карактеристики на наставникот

Покрај улогите пропишани во Законот за средно образование наставникот како:

- предавач: соопштува информации, формулира проблеми, дефинира, соопштува, објаснува, демонстрира, прави врски меѓу поимите, го потенцира важноста и универзалноста;
- организатор на наставата: планира активности, поставки, формулира прашања, го определува времетраењето на активностите и др.;
- партнер во педагошката комуникација: дава мислење, иницира дијалог, мотивира, поттикнува, пофалува, насочува дискусија, прави корелација со знаењата од областа на другите предмети;
- оценувач: објективно ги евалуира активностите на ученикот во областа на знаењето, како и на однесувањето на ученикот.

6.2. Стандарди за наставниот кадар

Завршени студии по:

1. Македонски јазик и книжевност или македонски јазик и македонска книжевност – наставна насока; или македонски јазик, српски јазик и книжевност – наставна насока;
2. Македонска книжевност и јужнословенски книжевности со македонски јазик како втор главен предмет (поранешната група Историја на книжевностите на народите на СФРЈ – наставна насока).
3. Општа и компаративна книжевност – наставна насока (според програмата до 1993 година).

6.3. Стандард за простор и опрема

- * Наставата се организира во училница или во кабинет, а по исклучок се проследува со придружни активности кои го менуваат местото на реализацијата (институции на културата, научни институции, природен амбиент и др.).

7. ДАТУМ НА ИЗРАБОТКА И НОСИТЕЛИ НА ИЗРАБОТКАТА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА А

7.1. Датум на изработка: мај 2002 година

7.2. РАБОТНА ГРУПА ЗА ИЗРАБОТКА НА ПРОГРАМАТА

1. Мито Стефаноски, советник, Биро за развој на образованието – Тетово, раководител
2. Д-р Димитар Пандев, професор, Филолошки факултет – Скопје
3. Д-р Јадранка Владова, професор, Филолошки факултет – Скопје
4. Валентина Муцинска-Палевска, професор, гимназија „Ѓорѓи Димитров“ – Скопје
5. Светлана Нацкулова, професор, гимназија „Цветан Димов“ – Скопје
6. Билјана Митевска, професор, ДСУ „Димитар Влахов“ – Скопје

8. ПОЧЕТОК НА ПРИМЕНА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Датум на започнување: *1.09.2003 година*

9. ОДОБРУВАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Наставната програма по предметот *македонски јазик и македонска литература* ја одобри (донесе) Министерот за образование и наука со решение бр. 11-1136/1 од 25.02.2003 година.